

ISLOM DINING TA'LIM-TARBIYAGA TA'SIRI

Ilmiy rahbar: X.U.Samatov
TATU Samarqand Filiali
Kompyuter Injinereng fakulteti
KI23-02 guruh talabasi
JURAYEVA.Z.X

Annotatsiya: Ushbu maqola Islom dinining ta'lim-tarbiyaga ta'siri, ta'lim va tarbiya haqida Quroni Karimda berilgan suralar, shu haqida hadislar, Quroni Karimning tarbiyaga, tasiri qay darajada ekanligi, talim-tarbiyada diniy masalalar yoritilgan.

Аннотация: В данной статье речь идет о влиянии ислама на образование, сурah и хадисах об образовании и обучении в Свяенном Коране. В образовании освещена тема религиозных вопросов.

Kalit so'zlar: Din, ta'lim, tarbiya, Qur'oni Karim, oyat, axloq, ruhiy tarbiya, ma'naviyat, marifat.

Islom dini VII asrda Arabiston yarim orolining janubiy-g'arbiy tomonidagi viloyatlarda xususan, Hijoz vohasida joylashgan. Makka va Madina shaharlarida yashaydigan qabilalar orasida vujudga kelgan yangi jahon dinidir. Islom so'zi arabcha bo'lib, "Itoat", "Bo'ysunish" manosini bildiradi. Bu dinga ishonuvchilar "Muslim" deb ataladi. Islom dini, Allohning Muxammad(s.a.v) nabi orqali nashr etilgan ilohiy, diniy qonunlar to'plamidir. Bu diniy madaniyat ko'pgina muqaddas kitoblarda to'planib, 1400-yil mobaynida rivojlantirilgan. Islomning asosiy manbalari uchta: Quron, Sunnat va Hadislar. "Qur'on"-dunyo madaniyatining ulkan boyligi, barcha musulmonlarning muqaddas kitobi bulib, arab tilida "qiroat" ma'nosini anglatadi. Qur'on 114 sura, 6236 oyatdan iborat. Qur'on kishilarni birodarlikka, tinch-totuv yashashga, ezgulikka undaydi. Shuning uchun ham u katta axloqiy ahamiyatga ega. "Qur'on"ning axloqiy qimmatini haqida fikr yuritilar ekan, uning insonning ma'naviy kamolga yetishida qay darajada muhim o'ringa ega ekanligiga amin bo'lamiz.

Islom dini har qanday millatchilik kayfiyatidan yuqori turadigan olamshumul ta'limot. U barcha millatlarni birlashtirib, teng, do'st, yoru-birodar qilib, tinch omon yashashlarini o'qtirib keladi. Xullas, Prezidentimiz I.A. Karimov ta'kidlaganidek: "Islom dini bu ota-bobolarimiz dini, u biz uchun iymon, ham axloq,

ham diyonat, ham ma'rifat ekanligini unutmaylik. U quruq aqidalar va yaxshi o'g'itlariga amal qiladilar. Mehr-oqibqqli, oriyatli, nomusli bo'lishga, izzat-ehtirom tushunchalariga rioya etishga harakat qiladilar." Demak, deyarli 15 asrdan beri ko'p musulmonlar (qariyb 1.5 mlyard)ning axloqiy-ma'naviy dunyosini mustahkamlab kelayotgan islom dini, Qur'oni Karim, Hadislar, ayniqsa hadis ilmining buyuk allomalari Ismoil al-Buxoriy(810-870y), Imom at-Termiziy(824-892y)lar g'oyalarining ahamiyati bugungi kunda ham beqiyos. O'lkamizga Islom dini kirib kelmasidan oldin, biz zardushtiylik dinida edik. Ta'lim jarayonlari esa toshga bitilib yozilar,o'qitilar edi, negaki u paytda qog'oz qimmat edi. Nisbattan ta'lim jarayonidan ko'ra,bizda tijorat va homashyoga bo'lgan e'tibor kuchli edi. Arablar yurtimizga kirib kelishi natijasida, fan-texnika, adabiyot, tibbiyot kabi yo'nalishlar rivojlandi desak xato aytmagan bo'lamiz.

Ta'lim-ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan va shaxs, oila, jamiyat va davlat manfaatlarini ko'zlab amalga oshiriladigan shuningdek ma'lum bilimlar,ko'nikmalar,qadriyatlar,tajriba va kompetetsiya yig'indisi bo'lgan intellektual,ma'naviy-marifiy ta'limning yagona yo'naltirilgan jarayoni shaxsning axloqiy va ijodiy, jismoniy va kasbiy rivojlanishi, uning ta'lim ehtiyojlari va manfaatlarini qondirish.Islom diniga e'tiqod qiluvchi xalqlarning madaniyati, ma'naviyatiga oid qarashlar axloqiy me'yorlarini belgilashda muhim kasb etadi.

Ma'lumki,inson kamolati va avvalo uning ilim va tafakkur darajasi bilan belgilanadi. Islom dini asrlar davomida insonlarni chuqur bilim olish,ilm-fan sirlarini puxta egallash, o'zlashtirilgan bilimlar asosida ijtimoiy faoliyatni tashkil etishga undab kelgan.Ilm-fan,ma'rifat taraqqiy etgan jamiyatgina ijtimoiy,iqtisodiy va madaniy jihatdan rivojlanadi."Qur'on"ning "Zumar" surasi 9-oyatida kishilarni ilm o'rganishga davat etuvchi shunday fikrlar bayon etiladi: "Aytin:Biladigan zotlar bilan bilmaydigan kimsalar barobar bulurmi? Darhaqiqat, faqat aql egalari pand-nasihat qila olurlar."¹Islomdan insonning aqliy kamolati va tafakkurini rivojlantirishga katta etibor beriladi:bular ilm va haqiqatni dalillar yordamida isbotlash, so'zlaganda va amaliy harakatni tashkil etganda aniqlikka e'tibor berish,fikr yuritishda va muayyan faoliyatni yo'lga qo'yishda o'zgalarga taqlid qilishdan saqlanish maqsadga muvofiq ekanligi qayta-qayta uqtiladi.

Alloma asarlarida axloqiy tayarbiyaga oid ta'limotlarning markazida komillik, insonlarning o'zaro mehribon bo'lishlari,bir-birlariga har doim yordam berishi,ahil-totuv yashash kerakligi,halol mehnat qilish,yaxshilik ,ezgulik g'oyalari yotadi.Imom

¹ Quroni Karim "Zumar" surasi 9- oyat.

Buxoriy qalbi pok, iymonli, atrofdagilariga umuman zarar yetkazmaydigan, odamlarga faqat yaxshilik qiladigan va yordam beradigan insonlarga axloqan barkamoldeb hisoblaydi. Yaxshilik va ezgulik inson axloqining asosiy fazilatlaridan biridir. Alloma “Al-Adab al-mufrat” asarida inson axloqi, odobi, tarbiyasi, ma’naviy komolatiga doir hadislarni turli mavzular buyicha tasnif qilgan va izohlab bergan.

Tarbiya shaxsda muayyan jismoniy, ruhiy, axloqiy, ma’naviy sifatlarni shakillantirishga qaratilgan amaliy pedagogik jarayon; insonning jamiyatda yashashi uchun zarur bo’lgan xususiyatlarga ega bo’lishini ta’minlash yo’lida ko’riladigan chora tadbirlar yig’indisi. Tarbiya insonning insonligini ta’minlaydigan eng qadimiy va adabiy qadriyatdir. Tarbiyasiz alohida odam ham, kishilik jamiyati ham mavjud bo’la olmaydi. Chunki odam va jamiyatning mavjudligini ta’minlaydigan qadriyatlar Tarbiya tufayligina bir avloddan boshqasiga o’tadi. Tarbiya bizlar uchun yo hayot-yo mamot, yo najot-yo halokat, yo saodat-yo falokat masalasidir.² Ta’lim-bilim berish, malaka va ko’nikmalar hosil qilish jarayoni, kishini hayotga va mehnatga tayyorlashning asosiy vositasi.

Payg’ambarimiz: ”Bolalaringizni yetti yoshida namozga o’rgating. Agar o’n yoshida o’qimasa uringiz”, -demishlar.

Tarbiya farzandni doimo nazoratga olish, kuzatib borish degani, Alloh taolo surai Fotihaning birinchi oyatida olamlarning robbisi Allohga maqtovlar bo’lsin, degan. Bu oyatda Alloh Rob ismini keltirgan. ”Robbil a’lamiyn”-butun olamlarning murabbiysi degani. Agar Alloh murabbiyligi, ya’ni nazorati, kuzatuvini lahza to’xtatsa, olamlar izidan chiqib ketadi.

Agar murabbiy yoki ota-ona farzandiga bir lahza etiborsiz bo’lsa, farzandlar tarbiyasi buzilib ketadi.

Shariati Islom farzandga birinchi o’rinda ota onani javobgar qilib qo’ygan. Ota-ona zimmasiga tarbiyani vojib qilib yuklagan. Ko’p jixatdan farzandning tarbiyasida onalarning ta’siri katta buladi. Ota-ona farzandini tarbiya qilish kerak bo’lgan paytda orzu-havas uchun tirikchilik qilishga majbur, bola tarbiya oladigan yoshda to’liq tarbiya olamay qoladi. Ammo, afsuski, ertaga orzuhavaslar o’tmay qolishi bor.

Aslida orzu-havas chiroyli tarbiya bilan bo’ladi. Payg’ambarimiz sollollohu alayhi vasallamning: ”Ota farzandiga chiroyli tarbiyadan ko’ra, yaxshi odob berishdan ko’ra yaxshiroq narsa meros qoldirmagan”, degan hadislar bor.

² Abdulla Avloniy “Turkiy Guliston Yoxud Axloq.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Islom dini qanchalik go'zal din ekanligini har bir musulmon ich-ichidan his qiladi. Islom dini va uning muqaddas kitobi

Qur'oni Karim insonni hech qachon yomonlik tomon boshlamaydi, aksincha yaxshilikka yetaklaydi. Islom dinida ham ta'lim-tarbiyaga katta etibor berilgan. Dinimiz beshikdan qabirgacha foydali ilm o'rganishga buyiradi. Farzand tarbiyasida uning ota-onasi masul hisoblanadi. Farzand tarbiyasini, islom ruhida qilgan yaxshi, Farzand tarbiyasi onaning qornidaligidan boshlanadi. Farzand tarbiyasiga ko'proq ona masul hisoblanadi. Payg'ambarimiz Rasululloh sallallohu alayhi va sallam: "Hech bir ota-ona farzandlariga go'zal tarbiya va yaxshi odobdan ortiq bir tuhfa in'om etolmaydi" deydi.

Ilm-u fan-dengiz unda had,

Tolibi ilm unda g'avvosdir abad. (Jaloliddin Rumiy)

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Asqar Zunnunov "ШАРК" НАШРИЕТ-МАТБАА АКЦИЯДЦРЛИК КЦМПАНИЯСИ БЦЩИ ТАХРИРИЯТИ TOSHKENT-2004
2. Abdulla Avloniy "TURKIY GULISTON YOXUD AXLOQ"
3. <https://muslimun.uz/iclomda-talim-va-tarbiya/>
4. <https://qalampir.uz/uz/news/tarbiya-oiladan-boshlanadi-4809>
5. Buyuk siymolar, allomalar 1-kitob, -Toshkent, fan, 1995.
6. Samatov K. Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society //Theoretical & Applied Science. – 2016. – №. 2. – С. 175-179.
7. Ulmasjonovich K. S. Mystical and philosophical foundations of human interaction. – 2021.
8. Ulmasjonovich K. S. Mystical and philosophical foundations of human interaction (based on the teachings of makhdumi Azami Kasani) //European Scholar Journal. – 2021. – Т. 2. – №.